

LOREDANA-ILEANA VÎȘCU

Modelul integrativ strategic de supervizare

CUPRINS

Capitolul 1.

STANDARDUL PROFESIONAL PROPUȘ PENTRU TERAPEUT ȘI SUPERVIZOR	7
1.1. Competențele transversale, generale și specifice	8
1.2. Graficul dezvoltării profesionale.....	19
1.3. Schiță-cadru pentru programul de formare destinat asistenților formatori/ supervizori în devenire	21

Capitolul 2.

MODELE DE SUPERVIZARE DE GENERAȚIA I ȘI GENERAȚIA A II-A	24
2.1. Modele de supervizare de generația I.....	24
2.2. Modele de supervizare de generația a II-a	26

Capitolul 3.

MODELUL INTEGRATIV STRATEGIC DE SUPERVIZARE	29
3.1. Prezentarea generală a modelului integrativ strategic de supervizare	29
3.2. Învățarea în supervizare	31
3.2.1. <i>Supervizarea ca proces de învățare. Cadrul general</i>	31
3.2.2. <i>Andragogia. Principiile lui Knowles în supervizare</i>	34
3.2.3. <i>Învățarea autodirijată în supervizarea clinică</i>	37
3.3. Modele constructiviste ale învățării în supervizare.....	41
3.3.1. <i>Teoriile învățării</i>	41
3.3.2. <i>Teoriile constructiviste ale învățării în programele de formare în psihoterapie</i>	44
3.3.2.1. Constructivismul social: L. Vîgotsky.....	46
3.3.2.2. Constructivismul lui J. Bruner.....	50
3.3.2.3. Modelul interacționist al Școlii de psihologie socială genetică.....	54
3.4. Proiectarea activității de supervizare	57
3.4.1. <i>Cadrul general al proiectării supervizării</i>	57
3.4.2. <i>Metode specifice utilizate în supervizare</i>	59
3.4.2.1. Metodele de derulare	60
3.4.2.2. Metodele de feedback și de evaluare. Portofoliul	63

3.4.3. Materiale didactice utilizate în supervizare	65
3.5. Factorii de învățare din perspectiva evaluării	67
3.6. Reflectarea în supervizare.....	71
3.6.1. Reflectarea ca și competență.....	71
3.6.2. Reflectarea asupra proceselor paralele din supervizare	73
3.6.3. Reflectarea asupra relațiilor din supervizare în termenii unor triumphuri de putere	76
3.6.4. Reflectarea asupra transferului terapeutului supervizat.....	77
3.6.5. Reflectarea supervisorului asupra contratransferului	78
3.6.6. Reflectarea asupra învățării.....	79

Capitolul 4.

STUDIU CLINIC	80
4.1. Metodologia cercetării	81
4.2. Interpretarea rezultatelor	84
4.2.1. Procesul de evaluare din Inventarul de supervizare. Rezultatele obținute în București, Ardeal și Banat	84
4.2.1.1. Stabilirea obiectivelor supervizării. Analiza rezultatelor în București, Ardeal și Banat.....	86
4.2.1.2. Stabilirea feedback-ului în supervizare. Analiza rezultatelor în Ardeal, București și Banat	89
4.2.2. Inventarul stilurilor supervisorului	91
4.2.2.1. Rolurile de consilier și de consultant al supervisorului ..	93
4.2.2.2. Autoevaluarea supervisorului.....	94
4.2.3. Formularul alianței de supervizare pentru supervizat	98
4.3. Concluziile studiului	99

BIBLIOGRAFIE.....	103
--------------------------	------------

CAPITOLUL 1.

STANDARDUL PROFESIONAL PROPUS PENTRU TERAPEUT ȘI SUPERVIZOR

Standardul profesional stă la baza unei profesii, iar psihoterapia ca profesie este tot mai mult căutată de către absolvenții din domeniul clinic; cu toate acestea, încă nu există un standard profesional pentru terapeuți. Din practica clinică și din perspectiva teoretică, pot fi aduse următoarele argumente, ce subliniază dificultățile conceperii și implementării unui standard profesional în psihoterapie și în supervizarea clinică:

- existența a diferite orientări terapeutice și dificultatea stabilirii unui standard acceptat de marea majoritate a acestora;
- supervizarea clinică (include atât supervizarea din domeniul medical și din domeniul sănătății umane, cât și supervizarea din psihoterapie) își conturează (cu repeziciune) domeniul său interdisciplinar, proiectarea acestuia presupunând, dar și necesitând, un efort comun atât din partea psihologilor clinicieni, cât și din partea psihoterapeuților;
- chiar dacă la nivel de politici educaționale (ministere ale educației, sănătății și muncii) sunt concentrate eforturi de constituire a unor echipe interdisciplinare pentru elaborarea standardului pentru supervisorul clinic și pentru psihoterapeut, implementarea competențelor din standard, la nivel de discipline și includerea lor în planurile de învățământ (la nivel de facultăți de psihologie, medicină, asistență socială etc.) consumă timp.

Întotdeauna apare un decalaj între gândirea, la nivel de politică educațională și implementarea ideilor în practică. Chiar dacă acum această distanță, între gândirea la nivelul politicilor educaționale și implementarea ideilor traduse în competențe la nivel practic, cunoaște o reducere, schimbările din domeniul social, al politicilor fiscale, al problemelor sociale, generează și mai mari dificultăți, cu care se confruntă viitorii clienți/pacienți și, implicit terapeuții.

Astfel, terapeutul are nevoie de formare și de cultivarea de noi competențe, care probabil nu pot fi încă menționate în standardul profesional.

- conceperea unui standard profesional necesită cercetare pentru realizarea studiilor; în cazul standardului pentru psihoterapeut și supervizor, sunt necesare studii longitudinale și studii transversale;
- dacă psihoterapeuții sunt în număr mare, supervizorii sunt în număr mult mai mic, iar a constitui un eșantion de supervizori pentru realizarea unui studiu, reprezintă deja o primă dificultate pentru cercetarea necesară conceperii unui standard profesional.

Lista dificultăților poate fi continuată, iar nevoia pentru un standard al terapeutului și supervizorului rămâne valabilă. Orientările terapeutice sunt numeroase, iar formările în psihoterapie promovează o anume orientare terapeutică prin programele de formare și dezvoltare profesională.

În schimb, supervizorul în psihoterapie ar trebui să fie mai puțin tributar unei anumite orientări terapeutice; în supervizare un limbaj comun poate fi posibil, mai util decât apărarea cu vehemență a orientării terapeutice de bază din care provine specialistul. Din această perspectivă, nu putem oare considera că acele competențe propuse într-un standard profesional pentru psihoterapeut și supervizor, sunt comune orientărilor terapeutice? Oare nu poate fi conceput un standard profesional ce promovează competențe generale pentru majoritatea orientărilor terapeutice, iar competențele specifice să dea nota de identitate a unei orientări terapeutice?

Cu alte cuvinte, competențele generale sunt factorii comuni pentru majoritatea orientărilor terapeutice, ce sunt promovați în formarea, dezvoltarea personală și în supervizare, iar competențele specifice dau nota definitorie unei anume orientări terapeutice. Orientările terapeutice se deosebesc prin competențele specifice, iar prin competențele generale acestea se aseamănă.

1.1. COMPETENȚELE TRANSVERSALE, GENERALE ȘI SPECIFICE

Standardul profesional descrie competențele necesare unei profesii și constituie un ideal în pregătirea și perfecționarea ulterioară a specialiștilor pentru care standardul este conceput.

Conceperea unui standard profesional presupune o muncă laborioasă, presărată de limitări legislative, limitări impuse de cadrul socio-economic și de cercetarea profesiei pentru care se elaborează standardul (Drobot, Constantin, 2009).

Psihoterapia este o profesie, pregătirea și supervizarea unui terapeut sunt activitățile realizate de un formator/ supervizor cu competențe recunoscute de o comunitate de specialiști. Un standard profesional pentru psihoterapeut denumit simplu terapeut (includem și terapeutul supervizat, lucrarea de față adresându-se în principal terapeutului supervizat) și pentru supervizorul clinic (includem supervizorul din psihologia clinică, supervizorul din domeniile ce acoperă sănătatea umană și supervizorul din orice formă de psihoterapie) denumit simplu supervizor, este un proiect ambițios și presupune:

- întâlniri între specialiști, terapeuți și supervizori din mai multe orientări terapeutice și specialiști din psihologia clinică;
- stabilirea domeniilor de competență din terapie și supervizare;
- stabilirea tipurilor de activități importante subsumate domeniilor de competență;
- adunarea de informații relevante cu referire la terapie, supervizare, terapeut și supervizor, din articolele de specialitate, studii, cărți, lucrări de cercetare pe tema menționată;
- specificarea și conceperea instrumentelor de evaluare pentru categoriile de competență propuse.

Fiecare dintre activitățile anterioare presupun limitări, dar ne-insurmontabile în stabilirea standardului profesional pentru terapeut și supervizorul clinic.

Astfel, schița cadru a standardului profesional pentru terapeut și supervizor a fost concepută prin îndeplinirea următoarelor obiective:

- să se identifice competențele transversale din cele patru domenii: intelectual, metodologic, personal și social și de comunicare. Competențele transversale, cu cele patru domenii menționate, sunt comune tuturor profesiilor;
- să se identifice competențele generale pentru psihoterapeut și supervizorul clinic pornind de la competențele transversale, pe fiecare dintre cele patru domenii menționate. Condiția de bază pentru ca o persoană să devină supervizor, este să fie psihoterapeut cu experiență îndelungată. Astfel, înainte de a deveni supervizor, acesta este mai întâi psihoterapeut. Deci,

atât supervisorul, cât și terapeutul, posedă competențe generale comune, indiferent de orientarea terapeutică;

→ să se identifice competențele specifice supervisorului plecând de la competențele generale, comune terapeutului și supervisorului.

Fiecare orientare terapeutică își poate dezvolta propriul standard profesional pentru supervisor; ceea ce am denumit ca fiind competențe specifice pentru supervisor în standardul propus în lucrarea de față, devin competențe generale într-o altă orientare terapeutică.

Standardul de formare profesională pentru supervisorul clinic

Orientarea terapeutică este acel cadru la care aderă întemeietorii orientării respective și adepții lor; este un limbaj specific în psihoterapie și supervizare din direcția respectivă. Cu alte cuvinte, un supervisor în psihoterapie, pentru a putea superviza un coleg, indiferent de orientarea terapeutică a acestuia are nevoie de acest limbaj „comun”. Nu se promovează diluarea supervizării, însă, așa cum din perspectiva terapiei „toate drumurile duc la Roma”; iar această deschidere este recomandată în domeniul supervizării, prin respectarea atât a „specificului” orientării terapeutice, din care provine supervisorul, cât și a generalului ce unește orientările terapeutice.

Terapeutul și supervisorul posedă un teritoriu comun și de acolo se pornește pe drumul identității unei orientări terapeutice.

Competența profesională reprezintă capacitatea de a aplica, transfera și combina cunoștințele, deprinderile pentru a îndeplini activitățile necesare la locul de muncă, în cazul supervisorului clinic la locul unde se desfășoară supervizarea: cabinet, agenție de practică pentru studenți, universitate, clinică etc.

În conceperea standardului profesional pentru supervisorul clinic, propun introducerea conceptului de competență transversală. Competența transversală este un domeniu fundamental de gândire și acțiune structurată pe două dimensiuni (Cădăriu, 2005):

- cognitiv – informațional – cu informațiile necesare pentru exercitarea profesiei (bagajul informațional și gândirea critică);
- operațional sau practic – cu abilitățile și deprinderile practice pentru „a ști să faci”.

LIBRIS

We know books

Competențele transversale sunt clasificate în patru mari domenii: intelectual, metodologic, personal și social și de comunicare.

Competențele transversale sunt întâlnite în toate profesiile deoarece sunt caracterizate de dimensiunile cognitiv-informațională și operațional-practică.

Competențele generale se sprijină pe competențele transversale. Prin competențe generale se înțelege acele competențe comune terapeutului și supervisorului. Supervisorul a fost și este un terapeut după cum am menționat; supervisorul și-a început cariera ca terapeut într-o orientare terapeutică ajungând la nivelul de supervisor după mulți ani de practică terapeutică și de transformări personale.

Competențele specifice se sprijină pe competențele generale, descriind profesia de supervisor clinic. De aici apar alte întrebări:

- dacă terapia este o profesie recunoscută, supervizarea este sau nu o profesie?
- supervizarea este sau nu o știință?
- proliferarea numărului de supervisorii clinici, generează schimbări rapide pentru a considera supervizarea o știință și o profesie?

Competențele specifice sunt descrise prin elemente de competență, ca activități cheie cu un rezultat relevant și evaluator. Pentru a măsura, evalua elementele de competență avem nevoie de instrumente de evaluare validate și etalonate. Pentru supervisorul clinic, piramida competențelor este redată în figura următoare:

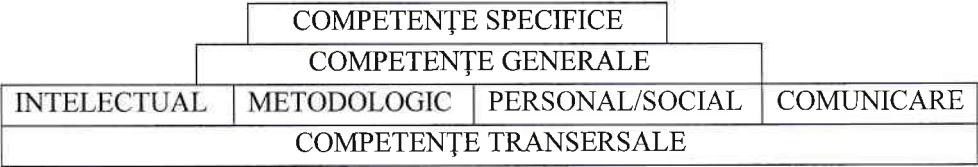

Fig. 1.1. Piramida competențelor.

Șișta-cadru a standardului profesional pentru terapeutul și supervisorul clinic

Din rațiuni practice am dezvoltat un standard profesional pentru terapeut și supervisorul clinic într-o formă comasată și comparativă. Competențele specifice ale supervisorului sunt după cum arată și denumirea lor, identități ale activității de supervizare, prelungiri din competențele generale comune atât terapeutului cât și supervisorului.

COMPETENȚE GENERALE | We know
 Competențele generale comune terapeutului și supervisorului sunt prelungiri ale competențelor transversale de ordin intelectual, metodologic, personal și social și de comunicare.

Fiecare dintre domeniile menționate ale competențelor transversale sunt detaliate și prezentate succint în tabelele următoare.

A. Competențe transversale de ordin intelectual:

Competențe transversale	Competențe generale (terapeut, supervisor)	Competențe specifice (supervisor)
A căuta informații.	• A căuta informații noi în baze de date internaționale, pe site-ul ISI Thomson web of knowledge, lucrări de specialitate despre orientarea terapeutică în care profesează terapeutul și în alte orientări terapeutice.	• A fi la zi cu informațiile despre supervizare.
A sesiza importanța timpului.	• A analiza rolul timpului în terapie, în formare și în dezvoltarea profesională continuă.	• A analiza prezentul, trecutul și viitorul din perspectiva profesională. • A analiza și interpreta cu terapeutul supervizat, importanța timpului pe durata supervizării.
A sesiza situația problematică.	• A sesiza situația problemă din cadrul terapiei cu clienții.	• A sesiza situația problematică din discursul terapeutului supervizat (procese paralele, conflicte de rol, relații multiple etc.).
	• A anticipa posibilele consecințe negative ale situației problematice din terapie.	• A anticipa consecințe negative ale situației problematice în care se află terapeutul supervizat sau dacă continuă să mențină situația problematică.
A rezolva situațiile problematice.	• A analiza componentele situației problematice din terapia cu clientul, terapia personală și din supervizare.	• A analiza componentele, factorii declanșatori, de menținere a situației problematice, ce apar în supervizare sau sunt prezenți sau identificați împreună cu terapeutul supervizat.
		• A identifica și analiza situația problematică din supervizarea individuală, de grup.

Competențe transversale	Competențe generale (terapeut, supervizor)	Competențe specifice (supervizor)
		• A imagina soluții posibile și flexibile la situații problematice, generate de mediul legislativ, academic, schimbări de ultimă oră etc. • A evalua consecințele pozitive și negative asupra supervizării ca proces și asupra terapeutului supervizat, consecințele soluțiilor adoptate la situațiile problematice apărute.
A cultiva o gândire critică.	• A cultiva o gândire critică în terapie, supervizare, prin elaborarea unui sistem propriu de valori, prin construirea de opinii și exprimarea flexibilității în gândire.	• A cultiva o gândire critică flexibilă, în concordanță cu stilul terapeutului supervizat, aflat în diferite stadii de evoluție profesională. • A exprima propriile opinii, gânduri, în dialogul cu alți colegii din aceeași orientare terapeutică sau din alte orientări terapeutice. • A fi flexibil în schimbarea părerilor, percepute ca disfuncționale, în dialogul cu terapeutul supervizat.
A pune în practică gândirea critică	• A imagina și implementa strategii de intervenție terapeutică. • A cultiva atitudinea de practician cercetător.	• A imagina strategii de intervenție pentru a favoriza învățarea, dezvoltarea personală și profesională a terapeutului supervizat în supervizare. • A imagina și implementa strategii de evaluare a nivelului de dezvoltare profesională a terapeutului supervizat. • A recomanda la nevoie, terapie individuală terapeutului supervizat. • A participa și interveni prin dialog, în comunitatea științifică. • A concepe studii de cercetare pe tema supervizării clinice.

Competențe transversale	Competențe generale (terapeut, supervizor)	Competențe specifice (supervizor)
		• A cultiva și dezvolta stilul critic științific la terapeutul supervizat, prin încurajarea acestuia de a scrie și concepe studii de cercetare, lucrări științifice etc.
	• A participa la conceperea unor strategii privind dezvoltarea terapiei și supervizării ca știință, în granițele profesionale în care se încadrează.	• A propune amendamente cu referire la activitatea de supervizare, la legea care reglementează activitatea psihologului. • A fi o voce activă și auzită cu referire la problemele întâlnite în supervizare – în asociațiile profesionale la care aparține supervizorul. • A valorifica experiența supervizării prin cât mai multe căi profesionale pentru a disemina informațiile.
A învăța să înveți.	• A învăța pe tot parcursul vieții, din viața personală, experiențele profesionale și participările la conferințe, simpozioane, congrese etc.	• A învăța din experiența de supervizare individuală și de grup. • A-și cultiva stilul de învățare. • A învăța să reflecteze asupra fiecărei interacțiuni cu terapeutul supervizat.
	• A organiza terapia și supervizarea ca o experiență de învățare.	• A organiza supervizarea ca o experiență de învățare cu accent pe mediu de învățare, pe stilul de învățare, pe tipul de personalitate al terapeutului supervizat. • A învăța din greșelile făcute în supervizare. • A învăța să ofere feedback terapeutului supervizat. • A învăța să gestioneze procesele paralele din supervizare. • A învăța să identifice transferul și contratransferul din supervizare.

B. Competențe transversale de ordin metodologic:

Competențe transversale	Competențe generale (terapeut, supervisor)	Competențe specifice (supervisor)
A pune în practică un management eficient.	• A practica un management eficient pentru activitățile de planificare, organizare, conducere și control ale terapiei și supervizării.	• A planifica un orar de supervizare anunțat din timp.
		• A planifica sesiunea de supervizare individuală, de grup.
		• A planifică modalitățile de recuperare pentru orele și modulele de supervizare.
		• A organiza la nevoie, materialul prezentat de terapeutul supervizat.
		• A organiza și planifica timpul alocat pentru fiecare caz prezentat în supervizare.
		• A organiza și prezenta toate documentele necesare terapeutului supervizat: contracte de supervizare, consimțământ informat, contracte de confidențialitate, statusul fiecărei ședințe, fișele de supervizare, fișa de evaluare a progresului terapeutic, fișa de evaluare a clientului, contractul cu clientul etc.
		• A conduce dialogul cu terapeutul supervizat (în supervizarea de grup sau individuală), dacă acesta „se pierde în zare”.
A organiza activitatea.	• A organiza cadrul terapeutic și de supervizare (locație, ritm, poziționare spațială, tarif, precizarea tipului de terapie și de supervizare practică).	• A selecta tehnica adecvată de supervizare.
		• A crea alianța și relația de supervizare.
		• A utiliza experiențe din supervizare în dezvoltarea sa personală și profesională.
		• A crea și a face din fiecare supervizare o experiență unică pentru sine și pentru terapeutul supervizat.
	• A preda clientului (terapeutului supervizat) unele informații necesare	• A preda sau prezenta unele module de formare din programa de supervizare.

Competențe transversale	Competențe generale (terapeut, supervizor)	Competențe specifice (supervizor)
	unei adaptări funcționale a acestuia la mediu. Această activitate este mai accentuată în cazul supervizorului și mai puțin manifestată la terapeut (terapie nu se transformă într-o lecție).	• A preda un curs academic în cazul unor grupe de terapeuți, ce presupune că supervizorul să dețină cunoștințe, abilități și competențe pentru a preda la adulți (predarea unui curs academic).
	• A evalua clientul (în terapie; și terapeutul supervizat). Evaluarea este o activitate specifică atât terapiei, cât și supervizării.	• A preda pentru a forma noi supervizori.
		• A evalua formativ terapeutul supervizat.
		• A evalua sumativ terapeutul supervizat. Evaluarea formativă și sumativă este realizată pe baza unor criterii, ce se stabilesc și se prezintă terapeutului supervizat, la începutul programului de supervizare. Instrumentele de evaluare ale competențelor terapeutului supervizat îndeplinesc cerințele necesare pentru a fi aplicate.
A utiliza tehnologia.	• A utiliza device-uri în cadrul terapiei și supervizării cu acceptul clientului (înregistrarea ședinței, filmarea ședinței, etc.).	• A utiliza materialul prezentate de terapeutul supervizat cu mijloace moderne de înregistrare a ședințelor de supervizare individuală și de grup (înregistrare audio, video etc.).
		• A utiliza aceleași mijloace și când supervizorul prezintă la rândul său materialul înregistrat pentru supervizarea activității sale de alți supervizori.
	• A crea conturi de utilizare în diverse baze de date, platforme de cercetare, pentru a se face cunoscut ca practician-cercetător.	• A utiliza tehnologia pentru a superviza online, la telefon, cu ajutorul paginilor de socializare, a chat-urilor etc.